

Castell de Saburella vist des del sud. Fotografia de Jordi Gironès

Geografia i medi natural

El castell de Saburella està assentat damunt d'un turó cònic, prop del torrent de Comadevaques, que baixa de la banda de Vallespinosa, ja a la Conca de Barberà.

Des del castell veurem al nord, Sant Miquel de Montclar; al nord-est, el cim de Formigosa i el torrent de Comadevaques; a l'est el puig de Montagut i el castell de Pinyana; i al sud el Camp de Tarragona i la vall del Gaià.

Aquest castell es troba situat a 683 m d'altitud i a prop de la vila i castell de Querol, si bé a l'altra banda del riu Gaià. Mentre que el proper castell de Selmella esdevé un castell del tipus roquer, situat arran de cinglera, el de Saburella el trobem en un terreny planer dominat per antics conreus i restes d'alzinars tot i que la pineda de pi blanc esdevé preponderant al seu entorn.

Descripció

Del castell de Saburella, sobta en arribar-hi el seu bon estat de conservació. El clos murat conserva un alçat remarcable en tot el seu traçat i les estructures constructives més emblemàtiques mantenen, també, la seva entitat. Només les habitacions que distribueixen l'espai intern presenten una major degradació que en dificulta una lectura correcta de la seva funcionalitat.

Accedireu al seu interior per una porta oberta a l'extrem sud de la muralla oriental. Un cop a l'interior, podreu comprovar com l'espai es distribueix en multitud d'estructures de murs. Els murs millor conservats i que permeten la comprensió d'espais d'habitació són a la zona propera al mur de tancament est. A la resta del clos, l'aflorament de la roca, la potència de l'enderroc o les accions

antròpiques negatives en dificulten l'observació de les restes.

A Saburella, però, destaca, sobre qualsevol altre element l'entitat del perímetre murat. És a través de la lectura de les estructures constructives que li són solidàries —en concret, dues torres situades en els extrems nord i sud del perímetre, una tercera ubicada a la part central del pany oest i dues portes d'ingrés— que es pot comprendre la planificació arquitectònica del conjunt.

El recinte presenta en planta un desenvolupament irregular, perfectament adaptat al relleu del turó on s'aixeca. El mur perimetral presenta una amplada d'entre 1,60-1,30 m, exceptuant el pany meridional, on té un gruix de 80 cm. Als extrems nord i sud del recinte, separades per una distància de prop de 65 m, s'obren les dues portes d'ingrés. La porta sud —per la qual accedireu al castell— conserva el brancal esquerre i les primeres dovelles d'arrancada de l'arc de tancament, mentre que la porta nord, amb una obertura de 2 m d'amplada, presenta complert l'arc rebaixat —compost per 12 dovelles— i les pollegueres. Ambdues portes són defensades per sengles torres circulars d'identica fàbrica, solidàries a la muralla —actuen pròpiament d'angles nord i sud del recinte—.

Mentre la torre sud es troba enderrocada a nivell de coberta de la planta baixa —fins a l'alçada de la llinda—, la torre nord ha conservat el seu alçat original intacte de 9,5 m, dividit en planta baixa, un pis i eixida superior o terrat. La planta inferior, d'un diàmetre intern d'uns 3,5 m i a la que s'accedeix per una porta d'uns 80 cm d'amplada i acabada amb llinda plana, és coberta per una falsa cúpula. La planta superior, amb porta acabada amb arc de mig punt i uns 70 cm d'amplada, presenta una coberta de cúpula rebaixada. Per una obertura quadrangular situada en el centre de la coberta d'aquest pis, hom pot accedir al terrat superior.

Del tram central de la muralla oest en sobresurt una tercera torre de planta circular i un diàmetre intern de 2,6 m, que ha conservat complet també el seu alçat i presenta una distribució similar a les anteriors:

Torre de l'homenatge. Fotografia de Jordi Gironès

planta baixa, pis i terrat exterior, amb porta de llinda plana i falsa cúpula a la planta baixa i porta acabada amb arc de mig punt i coberta amb cúpula rebaixada. En aquest cas, però, tots els pisos es comuniquen internament per una obertura central a les cobertes. D'aquest desenvolupament arquitectònic del perímetre defensiu en sobresurt la peculiaritat de l'aparell constructiu. Les torres d'angle, així com bona part del pany de muralla que les uneix per la part occidental, presenten un parament de grans blocs de pedra calcària (70 x 120 cm) poc desbastats —si us situeu en la part superior de la torre sud podreu observar-ne la dimensió i la disposició—. Així mateix, en alguns punts, sobretot en el basament exterior de la torre nord, la disposició d'aquests grans blocs tendeix a formar un encoixinat.

Les característiques d'aquest aparell, del qual se'n desconeix cap altre exemple d'ús en fortificacions properes, ha generat divergències interpretatives importants respecte a la seva cronologia. Atenent als seus paraments

Entrada actual al castell. Fotografia de Jordi Gironès

constructius i al desenvolupament de la seva planta, s'han formulat diverses hipòtesis que defensen el seu origen tardoromà (GALOFRÉ 1997), musulmà (GALTIER 1987) així com datacions del primer romànic (CABANERO 1998) o d'un període ja tardà, al segle XIII (BOLÓS 1995; BURON 1989).

Les poques notícies històriques que ha generat aquesta fortificació han fet més difícil establir una datació unànime, tanmateix pensem que la seva construcció ha de ser tardana, de finals del segle XII-principis del segle XIII, i relacionada de ben segur amb els conflictes que en el veí castell de Selmella tingueren lloc entre el monestir de Santes Creus i els Cervelló.

Notícies històriques

La primera referència documental és de l'any 1229 quan s'esmenta en el testament de Ramon Alamany de Cervelló, on es disposa que s'edifiqui en el castell una capella en honor a Sant Miquel; s'hi lleguen diverses rendes per al seu sosteniment i per al del capellà al qual haurà de servir. Així mateix el castell ha

de ser per a Guillem de Claramunt, cunyat seu, durant la seva vida, fet que no serà possible en morir aquest en l'expedició a Mallorca. Continua Saburella en mans del llinatge dels Cervelló, fet que ens corrobora una notícia de l'any 1380, moment en què el rei Pere III el Cerimoniós demana al batlle general la restitució als Cervelló de diversos castells que havien estat ocupats per la corona, entre els quals figura el de Saburella. Més endavant, l'any 1481, el trobem com a afrontació del terme del Pont d'Armentera.

Text extret íntegrament del llibre *Els castells del Gaià*. EdiTorial Cossetània, 1999.

Jordi Gironès i Vilardebò
Gener 2008